

บทที่ 5

การวิเคราะห์ราคาผลิตผลเกษตร

5.1 บทนำ

ในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีแล้ว การตัดสินใจในด้านการผลิตและจำหน่ายทั้งภาคเอกชนและรัฐจะต้องพิจารณาจากราคาตลาด ราคาจะบอกให้ทราบว่าผู้ผลิตควรจะผลิตสินค้าอะไร ผลิตอย่างไร และจะขายที่ไหน อย่างไร ในทำนองเดียวกันราคาผลิตผลเกษตรก็มีความสำคัญต่อเกษตรกรผู้ผลิตและการวางนโยบายของรัฐบาล

ราคาสินค้าเกษตรมีผลกระทบต่ออุปสงค์และอุปทานของผลิตผลเกษตรความต้องการของตลาดต่างประเทศจะขึ้นอยู่กับการแข่งขันของราคา เกษตรกรจะผลิตสินค้าชนิดใดมากหรือน้อยอย่างไร ขึ้นอยู่กับการเคลื่อนไหวของระดับราคา ดังนั้นผู้บริหารหรือเกษตรกรผู้ผลิตจึงจำเป็นต้องทราบว่า ราคาผลิตผลเกษตรขณะนั้น ๆ มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างไร การวิเคราะห์ด้านราคาผลิตผลเกษตรจะช่วยให้เห็นภาพพจน์อย่างแจ่มชัดของการเคลื่อนไหวของราคาทั้งที่เป็นมาแล้วในอดีต และที่คาดว่าจะเป็นไปได้ในอนาคต การวิเคราะห์ราคาผลิตผลเกษตรจึงมีความจำเป็นสำหรับประเทศเกษตรกรรมมาก

ก่อนจะศึกษาในรายละเอียดของการวิเคราะห์ราคาผลิตผลเกษตร จำเป็นต้องทราบถึงขั้นตอนของการวิเคราะห์โดยทั่ว ๆ ไปก่อน เพราะจากหลักการเดียวกันนี้สามารถนำไปใช้เกี่ยวกับราคาสินค้าเกษตรได้เช่นเดียวกัน

เนื่องจากขั้นตอนหรือกระบวนการในการวิเคราะห์หรือการวิจัย เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์^{1/} (Scientific method) ดังนั้นการวิเคราะห์หรือวิจัยเรื่องใด ๆ ก็ตาม ถ้าได้ดำเนินการศึกษาไว้อย่างถูกต้องตามขั้นตอนและวิธีการแล้วผลงานนั้นนอกจากจะเป็นประโยชน์และประสบการณ์กับตนเองแล้ว ยังจะเป็นประโยชน์กับผู้ที่เกี่ยวข้องและเป็นตัวอย่างที่ดีด้วย

5.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบถึงขั้นตอนของการวิเคราะห์หรือวิจัยโดยทั่วไป
2. รู้วิธีวิจัยเกี่ยวกับราคาผลผลิตเกษตรด้วยวิธีการต่าง ๆ
3. ให้สามารถทราบดัชนีราคาของสินค้าเกษตรแต่ละชนิด แล้วเปรียบเทียบกับดัชนีราคาพืชรวม

5.3 ขั้นตอนของการวิเคราะห์

จากเอกสารและตำราของอาจารย์หลายท่านที่ได้เขียนไว้เกี่ยวกับหลักในการทำวิจัย เช่น ดร.ชินวุธ สุนทรสิมะ ได้ให้ขั้นตอนของการวิจัยไว้ดังนี้

1. การวางแผนการวิจัย
2. รวบรวมข้อมูลและเอกสาร
3. จัดระเบียบข้อมูลและเอกสาร
4. พิจารณา วิเคราะห์ ตีความ และ รวมความ
5. เสนอผลงานวิจัย

และในขั้นวางแผนการวิจัยจะต้องประกอบด้วย

1. กำหนดหัวเรื่อง (Topic) ที่จะทำการวิจัยและคำถามย่อย ๆ
(key questions)
2. กำหนดหัวข้อย่อยขั้นต้น (tentative outlines)
3. สืบหาเอกสารและข้อมูลอย่างคร่าว ๆ
4. กำหนดวิธีการและเครื่องมือสำหรับการวิจัย
5. เตรียมแบบจดถาม (interview schedule) และแบบสอบถาม
(questionnaire)
6. ปรับปรุงหัวข้อย่อยให้สมบูรณ์ขึ้น

ดร.โสภณ ทองปาน ได้เขียนไว้ในหนังสือ หลักและวิธีการวิจัย ว่าหลักของการวิเคราะห์ ควรมีดังนี้

1. ต้องทราบเสียก่อนว่าปัญหาคืออะไร เพื่อจะได้กำหนดประเด็นปัญหาได้ถูกต้องและกระทัดรัด
2. การประมวลโมเดล เพื่อที่จะตอบปัญหาข้างต้นได้ หรือตั้งข้อสมมติฐานเพื่อจะทดสอบว่าเราควรยอมรับหรือไม่
3. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามสมการ หรือโมเดล แล้วทำการประมาณค่า
4. การประเมินผลและการใช้ผลที่ได้ ซึ่งการประเมินในที่นี้มักจะหมายถึงการทดสอบค่าในทางสถิติ

ในวิธีการวิจัยทางเศรษฐศาสตร์ของ ดร.ธรรมบุญ โสภารัตน์ ให้หลักการไว้ดังนี้

1. การวางแผนวิจัย
2. ปัญหาในการทำวิจัย
3. ตั้งสมมติฐานในการวิจัย
4. การรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. ข้อสรุปและการค้นพบ

ในการเตรียมโครงการวิจัยเพื่อประกอบการขออนุมัติของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้กำหนดว่าควรประกอบด้วย

1. ชื่อเรื่อง (Title)
2. ปัญหา (Problem Statements)
3. จุดประสงค์หรือเป้าหมาย (Objectives)
4. วิธีวิเคราะห์ (Methodology)
5. การเก็บข้อมูล (Data Collection)
6. งบประมาณ (Budget)
7. ตารางทำการวิจัย (Time Schedule)

8. เหตุผลในการวิจย (Justification)

9. หนังสืออ้างอิง (Bibliography)

ซึ่งถ้านำเอาหลักการการของแต่ละท่านเหล่านั้นมาวมกัน ก็จะได้ขั้นตอนในการ

วิเคราะห์หรือวิจยทั่วไป และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์ด้านราคาและอุปสงค์ของ
ผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์ชิ้นในหนังสือ ราคาผลิตภัณฑ์เกษตร ของอาจารย์ไพฑูรย์ ทัศนาศ ซึ่งจะนำ
มาขยายความดังต่อไปนี้

1. การเลือกหัวข้อเรื่อง (Selecting a topic)

เมื่อมีสิ่งจูงใจหรือมีความจำเป็นที่จะต้องทำการวิจยในด้านใดก็ตามสิ่งแรกที่
ผู้วิจยต้องทำก็คือ การเลือกหัวข้อเรื่อง การเลือกหรือกำหนดหัวข้อเรื่องที่จะทำการวิจยนี้เป็นสิ่งสำคัญ
ที่สุดและเป็นงานที่ยากที่สุดอย่างหนึ่ง ผู้ทำการวิจยมักจะประสบปัญหาและความยุ่งยากลำบากใจ
มากเกี่ยวกับกาเลือกหัวข้อเรื่อง การกำหนดหัวข้อเรื่องที่ดีจะเป็นการเริ่มต้นที่ดีและทำให้งานวิเคราะห์
นั้นดำเนินไปด้วยความรวดเร็วและดีได้

เมื่อเลือกหัวข้อเรื่องได้แล้ว สมมติว่าเป็นเรื่อง “การวิเคราะห์อุปสงค์และราคา
ของสุกร ปี 2522 - 2532” งานที่ผู้วิเคราะห์จะต้องทำต่อก็คือ ศึกษากันว่า อานตำรา
เอกสาร วารสาร หรือผลงานวิจัยของผู้อื่น ปรึกษาหารือกับผู้หรือผู้ใกล้ชิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้เสีย
ก่อน เพื่อผู้ทำการวิเคราะห์จะได้เกิดแนวความคิดใหม่ๆ และสามารถขยายในรายละเอียดเพิ่มเติม
มากขึ้น

โดยทั่วไปแล้วหัวข้อเรื่องย่อมนจะได้มาจาก ^{2/}

1. วิชาที่คนมีความเชี่ยวชาญอยู่ เมื่อผู้มีความชำนาญในงานใดย่อมจะมองเห็นว่าสิ่งใดที่ตนยังไม่รู้ สิ่งใดเป็นปัญหาที่นำจะหาคำตอบให้ได้
2. ปัญหาในทางปฏิบัติหรือปัญหาที่กำลังถกเถียงกันอยู่ เช่น วิชาการ
ประจำกรมเกษียณอายุ 60 ปี หรือควรจะต้องอายุไปเรื่อยๆ ประเทศไทยควรมีมหาวิทยาลัย
เปิดแห่งใหม่อีกหรือไม่ที่นอกเหนือไปจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง และ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช ปัญหาเหล่านี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจควรมุ่งการหาคำตอบ

3. ปัญหาทางวิชาการ ในการศึกษาวิชาการแขนงใด ๆ ก็ตาม ย่อมจะมีปัญหาเกิดขึ้นและเรายังไม่สามารถให้คำตอบได้ทันที เช่น ทำไมราคาสุกรมมีชีวิตจึงตกต่ำลงมากทั้ง ๆ ที่ราคาขายปลีกสุกรมฆ่าแหละและราคาอาหารสัตว์สูงขึ้น ข้าราชการประจำท่านหนึ่งควรจะดำรงตำแหน่งกรรมการในคณะกรรมการต่างๆ อย่างมากที่สุดสักกี่ตำแหน่งจึงจะไม่ทำให้งานประจำขาดประสิทธิภาพ ปัญหาเหล่านี้ต้องศึกษาก่อนจึงจะให้คำตอบได้

4. การขยายขอบเขตหรือขยายในรายละเอียดเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงแนวทางบางอย่างจากเอกสารการวิจัยที่มีอยู่แล้ว เช่น มีเอกสารวิจัยของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง “ภาวะการค้าผลิตผลเกษตรกรรมไทย” เราสามารถจะทำการศึกษาเพิ่มเติมได้ โดยศึกษาวิเคราะห์ให้ละเอียดเป็นรายภาคพัฒนาซึ่งมีอยู่ 6 ภาคก็ได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการกำหนดหัวเรื่อง

1. จะต้องคิดว่าเรื่องที่จะทำการวิเคราะห์นั้นมีความสำคัญหรือเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากน้อยเพียงใด มีใครบ้างที่จะนำผลงานนั้นไปใช้ได้ และผลงานที่ได้รับนั้นจะคุ้มกับเวลา แรงงานและทุนทรัพย์ที่เสียไปหรือไม่ ถ้าคุ้มค่าและมีผู้ใช้ประโยชน์พอสมควร จึงค่อยตัดสินใจทำงานวิจัยเรื่องนั้น

2. อย่าทำการวิเคราะห์หรือวิจัยในเรื่องที่ซ้ำกับเรื่องที่มีอยู่แล้วเพราะจะไม่ได้รับประโยชน์จากผลงานนั้นเพิ่มขึ้น

3. ควรเลือกทำการวิเคราะห์ในเรื่องที่เราสนใจ ถนัด และมีความเชี่ยวชาญพอสมควร ความสนใจและความอยากรู้อยากเห็นจะเป็นแรงผลักดันให้ผู้วิเคราะห์ทุ่มเทกำลังกาย กำลังความคิดให้กับงานวิเคราะห์นั้นอย่างเต็มที่ ความถนัดและความเชี่ยวชาญจะช่วยย่นระยะเวลาในการทำงานได้มาก

4. ผู้ทำการวิเคราะห์จะต้องคำนึงถึงข้อมูล เอกสาร และหลักฐานต่าง ๆ ที่จะไปหาได้จากแหล่งใด เอกสารนั้นเป็นเรื่องปกปิดหรือเปล่า เป็นการยากลำบากไหมที่จะไปขอข้อมูลเหล่านั้น ถ้าจะส่งแบบสอบถามไปให้กรอกหรือไปสัมภาษณ์ก็ต้องคำนึงด้วยว่าจะมีผู้ยอมกรอกหรือให้สัมภาษณ์หรือไม่

5. ผู้ทำการวิเคราะห์จะต้องคำนึงถึงทุนทรัพย์และเวลามีเพียงพอและใช้เวลานานไหม ผู้วิเคราะห์จะต้องประมาณทุนทรัพย์และเวลาให้พอเหมาะกับงาน เพราะถ้าการวิเคราะห์นั้นต้องใช้ทุนทรัพย์เกินกว่าที่สามารถแล้วงานนั้นย่อมไม่สำเร็จ หรือถ้าหากงานวิเคราะห์นั้นต้องใช้เวลานานเกินไป ข้อมูลและผลงานวิจัยที่ได้อาจจะไม่ทันสมัย และนำมาใช้แก้ปัญหาในเหตุการณ์ปัจจุบันไม่ได้

2. การกำหนดปัญหา (Formulating analytical problems)

หลังจากที่ผู้วิเคราะห์ได้พิจารณาเลือกหัวเรื่องที่จะทำการวิเคราะห์ได้แล้ว ก็กำหนดประเด็นปัญหาที่จะวิเคราะห์ให้แคบเข้าและเจาะจงลงไปว่าจะทำการวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบสำหรับข้อข้องใจอันใด หรือทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาอะไร สิ่งที่จะช่วยให้ผู้วิเคราะห์มองเห็นประเด็นปัญหาได้ดี คือ

1. ปรากฏการณ์ (Phenomena) ได้แก่ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ทำให้ผู้วิเคราะห์รวมความสนใจไว้กับเรื่องนั้น และพยายามนำเอาทฤษฎีหรือ แนวความคิดต่าง ๆ มาอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ ปรากฏการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นกับผลิตภัณฑ์บางอย่าง เช่นเกษตรกรผู้ทำฟาร์มไก่ต้องนำลูกไก่ไปทิ้งทะเลเป็นจำนวนมาก เพราะว่าราคาไก่ชำแหละตกต่ำขณะที่อาหารไก่แพง หรือเกษตรกรชาวไร่อ้อยเผาอ้อยทิ้งเพราะขายไม่ได้เท่าราคาที่รัฐบาลประกัน ฯลฯ

2. ความอยากรู้ (Curiosity) ความอยากรู้ในสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะช่วยให้ผู้วิเคราะห์กำหนดปัญหาในสิ่งนั้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. แนวความคิดทางทฤษฎี (Theoretical concept) เนื่องจากมีทฤษฎีหรือหลักเศรษฐศาสตร์ต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจอยู่ จึงช่วยให้ผู้วิเคราะห์มองเห็นสิ่งที่ผิดปกติหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจนั้นได้ดี

4. ประสบการณ์ (Experience) ผู้ที่เคยผ่านและหรือทำอยู่แล้วจะมีประสบการณ์ช่วยในการกำหนดประเด็นปัญหาอยู่ในขอบเขตของการวิเคราะห์ได้ดี

3. การกำหนดตัวแปรของปัญหา (Specifying Problematic Variables)

เมื่อสามารถตั้งประเด็นปัญหาได้แล้วก็แปลปัญหานั้นออกเป็นตัวแปร(Variables) ต่างๆ โดยแยกว่าปัญหานั้นประกอบด้วยตัวแปรอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกัน การกำหนดตัวแปรนี้สำคัญมาก เพราะจะทำให้มองเห็นเป้าหมายในการวิเคราะห์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตัวแปรนี้จะประกอบด้วย ตัวแปรตาม (Dependent Variable) และตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

ถ้าเป็นในหัวข้อเรื่องที่ยกตัวอย่างไว้เกี่ยวกับการวิเคราะห์อุปสงค์ และราคาของสุกร ปี 2522 - 2532 ก็จะมีตัวแปรดังนี้

1. ราคาขายปลีกสุกร
2. ราคาสุกรมี่ชีวิต (บาท/ก.ก.)
3. ต้นทุนในการเลี้ยงสุกรต่อกิโลกรัม
4. ปริมาณสุกรที่ฆ่าต่อวัน
5. ปริมาณสุกรมี่ชีวิตทั้งหมด
6. ราคาอาหารสุกร (บาท/ก.ก.)
7. ปริมาณการบริโภคสุกรต่อคนต่อปี
8. รายได้ของผู้บริโภคที่หักภาษีแล้วต่อคนต่อปี

ฯลฯ

4. การกำหนดสมมติฐาน (Formulating Hypothesis)

มีบ่อยครั้งที่งานวิจัยบางเรื่องไม่มีสมมติฐาน แต่การตั้งสมมติฐานจะทำให้การวิเคราะห์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และใช้สมมติฐานนี้เป็นหลักเบื้องต้นสำหรับการกำหนดข้อมูลที่ต้องใช้ในการวิเคราะห์ เพราะสมมติฐานก็คือ

1. คำกล่าวในเชิงคาดคะเนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ของเรื่องนั้นๆ
2. คำกล่าวเพื่อเป็นการทดลองถึงความสัมพันธ์ที่คาดหวังเอาไว้ในระหว่างตัวแปร

3. เป็นเงื่อนไขหรือหลักการที่สมมติขึ้นเพื่อหาความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลกัน และทดสอบกับข้อเท็จจริงได้

ลักษณะของสมมติฐานจะต้องประกอบด้วยตัวแปรอย่างน้อย 2 ตัว ตัวแปรนั้นสามารถวัดได้และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กับสามารถทดสอบกับข้อเท็จจริงได้

จากหัวเรื่องการวิเคราะห์อุปสงค์และราคาของสุกรที่สมมติขึ้นนั้น อาจตั้งสมมติฐานได้ว่า

1. ต้นทุนการเลี้ยงสุกรขึ้นอยู่กับราคาอาหารสัตว์
2. ปริมาณเนื้อสุกรที่ผู้บริโภคมองจะซื้อขึ้นอยู่กับราคาขายปลีกสุกรชำแหละ ราคาเนื้อไก่สด, ราคาเนื้อวัวและรายได้ของผู้บริโภค

ข้อแนะนำในการตั้งสมมติฐานมีดังนี้

1. สมมติฐานนั้นต้องชัดเจนและเฉพาะเจาะจง
2. สมมติฐานนั้นต้องใช้ได้กับวิธีการวิเคราะห์ที่กำหนดไว้แล้วเพื่อสามารถทดสอบได้
3. สมมติฐานต้องสอดคล้องกับทฤษฎี

5. การกำหนดวัตถุประสงค์ (Specifying objectives of study)

วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์นี้อาจเอามาจากประเด็นปัญหาได้ทั้งหมด เพราะการวิเคราะห์เพื่อต้องการคำตอบของประเด็นปัญหานั้นเอง วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์จะเน้นถึงจุดมุ่งหมายในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล วัตถุประสงค์อาจระบุไว้กว้างๆ หรือเฉพาะเจาะจงก็ได้

จากหัวเรื่องการวิเคราะห์อุปสงค์และราคาสุกรที่สมมติไว้ จะยกตัวอย่างวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงความเคลื่อนไหวของราคาสุกรชำแหละและสุกรมีชีวิตในช่วงเวลา 10 ปี คือ พ.ศ. 2522 - 2532
2. เพื่อศึกษาถึงลักษณะอุปสงค์ของผู้บริโภคเนื้อสุกร

3. เพื่อศึกษาถึงต้นทุนการเลี้ยงสุกรต่อกิโลกกรัม
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่างๆที่มีผลกระทบต่อราคาสุกรชำแหละในตลาดขายปลีก

6. การออกแบบงานวิเคราะห์ (Analytical design)

การออกแบบงานวิเคราะห์ก็คือ การวางแผนล่วงหน้าก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงานวิเคราะห์ ฉะนั้นขั้นตอนการออกแบบงานวิเคราะห์จึงนับว่าเป็นตอนที่สำคัญมากไม่ว่าจะเป็นงานวิเคราะห์ขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ก็ตาม การวางแผนล่วงหน้านี้จะต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างละเอียดและตามลำดับขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบว่าจะทำอะไรบ้าง และทำอย่างไร เพื่องานวิเคราะห์นั้นจะได้ดำเนินไปด้วยดีและมีแบบแผน

ถ้าเป็นงานวิเคราะห์อุปสงค์และราคาของสุกรคงตัวอย่างที่สมมติไว้ผู้วิเคราะห์จะต้องดำเนินงานในขั้นตอนออกแบบดังนี้

1. ตรวจสอบเอกสารและทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องและต้องใช้ในเรื่องนี้ก่อน เพื่อจะได้แนวความคิด พร้อมทั้งสรุปผลงานหรือทฤษฎีไว้ด้วยเพื่อใช้เป็นเอกสารอ้างอิง
2. กำหนดตัวแบบสมการที่จะใช้ในการวิเคราะห์ โดยกำหนด จากข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้แล้ว เช่น

สมการการผลิตคือ

$$Y = f(x_1/x_2 \dots x_n)$$

เมื่อ y = ผลผลิตสุกร

x_1 = ราคาอาหารสัตว์

$x_2 \dots x_n$ = ปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งให้คงที่

สมการอุปสงค์คือ

$$Q_{pt} = f(P_{pt}, P_{nt}, P_{bt}, y_t)$$

เมื่อ Q_{pt} = ปริมาณการบริโภคเนื้อสุกรต่อปี (ก.ก)

P_{pt} = ราคาขายปลีกเนื้อสุกรชำแหละ (บาท/ก.ก)

P_{nt} = ราคาขายปลีกเนื้อไก่สด (บาท/ก.ก.)

P_{bt} = ราคาขายปลีกเนื้อวัว (บาท/ก.ก.)

y_t = รายได้ของผู้บริโภคหลังจากหักภาษีแล้ว(บาท)

3. กำหนดรูปแบบของฟังก์ชัน เราจะต้องเลือกฟังก์ชันให้เหมาะสมกับลักษณะของข้อมูลเป็นสำคัญ ซึ่งอาจจะเป็นฟังก์ชันเส้นตรง (Linear function) หรือฟังก์ชันรูปอื่นๆ (Nonlinear function) ก็ได้

4. กำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูลตามตัวแปร ซึ่งต้องกำหนดไว้แน่นอนว่าตัวแปรใดจะได้ข้อมูลจากแหล่งใด เช่น จากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน เอกสาร และจะได้ข้อมูลโดยวิธีใด เช่น อาจจะออกแบบสอบถาม สังเกตการณ์ หรือศึกษาเฉพาะกรณี (Case study) ก็ได้

5. กำหนดวิธีการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งในปัจจุบันนี้ นิยมใช้การประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์

6. กำหนดวิธีการเสนอผลงานวิเคราะห์

7. กำหนดตารางการปฏิบัติงานทั้งในสถานที่และงานในสนาม

8. กำหนดงบประมาณในการดำเนินงาน เช่น แบ่งเป็นค่าวัสดุอุปกรณ์ ตอบแทน ค่าใช้สอย ฯลฯ

9. เขียนแผนงานที่กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของการเสนอโครงการวิจัย

7. การรวบรวมข้อมูลและหลักฐาน (Data Collection)

เมื่อได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ขั้นที่ 1 จนถึงขั้นที่ 6 แล้ว ผู้วิเคราะห์ก็ทราบว่างานวิเคราะห์นั้นต้องการข้อมูลของตัวแปรอะไรบ้าง การรวบรวมข้อมูลอาจใช้วิธีออกแบบสอบถาม (Questionnaire) แล้วไปสัมภาษณ์จากประชากรที่สุ่มตัวอย่างไว้หรืออาจใช้ข้อมูลชั้นสอง (Secondary data) ที่มีผู้รวบรวมไว้แล้วก็ได้ เช่นจากหน่วยราชการ จากเอกสารการรวบรวมข้อมูลไม่ว่าจะเป็นวิธีใดก็มีโอกาสผิดพลาดได้ไม่มากนักน้อย ดังนั้น ผู้วิเคราะห์จึงต้องรอบคอบและละเอียดพอสมควร เพราะถ้าข้อมูลผิดพลาดแล้ว ผลของการวิเคราะห์นั้นก็ต้องล้มเหลวไปด้วย

8. การประมวลผลวิเคราะห์และตีความข้อมูล (Data Processing analysis and interpretation)

หลังจากได้ข้อมูลมาแล้วจะโดยวิธีใดก็ตาม ขั้นต่อไปก็จัดทำข้อมูลเหล่านั้นให้อยู่ในลักษณะที่จะใช้ได้ทันที ได้แก่ การจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ จัดตัวเลขลงตารางด้วยแรงคน ในกรณีที่ทำงานวิเคราะห์ขนาดเล็ก แต่ถ้าเป็นงานวิเคราะห์ขนาดใหญ่ก็ต้องใช้เครื่องจักรอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งต้องมีการเจาะบัตรลงรหัส เขียนโปรแกรมแล้วใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ประมวลผลวิเคราะห์และกะประมาณค่าตัววัดต่าง ๆ ออกมา หลังจากนั้นผู้วิเคราะห์ มีหน้าที่ศึกษาวิธีอ่านผลการวิเคราะห์และตีความออกมา เพื่อเตรียมเสนอเป็นรายงานต่อไป

9. การเสนอผลงานวิเคราะห์ (Report Writing)

ขั้นตอนนี้เป็นลำดับสุดท้ายของการวิเคราะห์ โดยการเขียนเป็นตัวหนังสือเพื่อรายงานตามที่การวิเคราะห์นั้นๆ ปรากฏผล แบบฉบับของการเสนอผลงานวิจัยขึ้นอยู่กับประเภทของงานนั้นตามความเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับกัน บางแห่งก็ทำเป็นรูปเล่มอย่างคิสิสวยงาม บางแห่งก็เป็นเอกสารโรเนียวเท่านั้น

5.4 ความหมายของการวิเคราะห์ราคา

การวิเคราะห์ราคาคืออะไร

การวิเคราะห์ราคา (Price analysis) เป็นการศึกษาถึงความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งในอดีต รวมทั้งการศึกษาถึงปัจจัย (Factors) ต่างๆ ที่มาทำให้ราคานั้นเปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยที่ว่านี้ก็คืออุปสงค์ของผู้บริโภค กับอุปทานของผู้ผลิตนั่นเอง ปัจจัยทั้งสองนี้เป็นต้นเหตุให้ราคาผลิตผลแต่ละชนิดมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา การวิเคราะห์ราคาจึงทำเพื่อหาคำอธิบายว่าเพราะเหตุใดราคาจึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น

การวิเคราะห์ราคาอาจจะทำการศึกษาในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือช่วงใดช่วงหนึ่งที่ต้องการทราบลักษณะความเคลื่อนไหว ในปัจจุบันนี้เมื่อพูดถึงการวิเคราะห์ราคาก็มักจะมุ่งไปถึงการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ที่จะหาความสัมพันธ์ระหว่างอุปสงค์อุปทานและราคา การวิเคราะห์เชิงปริมาณอาจจะทำด้วยวิธีต่างๆ จนกระทั่งถึงการใช้คณิตศาสตร์ ที่ยุ่งยากสลับซับซ้อนได้ แล้วแต่ความสามารถของผู้วิเคราะห์แต่ละบุคคล

วิธีการวิเคราะห์ราคามี 3 วิธี คือ

1. การวิเคราะห์ราคาโดยใช้เหตุ ใช้ผล มาอธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นไปตามธรรมชาติ เช่น กล่าวไว้ว่า 'การประกันราคาข้าวขั้นต่ำของรัฐบาลนั้น ราคาร่ำสำหรับเป็นส่วนผสมในการเลี้ยงหมูจะสูงขึ้นด้วย เป็นผลให้ต้นทุนในการเลี้ยงหมูสูงขึ้น เกษตรกรจึงเลี้ยงหมูกันน้อยลง ทำให้อุปทานหมูเป็นลดลง กระทบไปถึงอุปทานหมูชำแหละในตลาดขายปลีกลดลงด้วย แต่อุปสงค์หมูของผู้บริโภคเท่าเดิมจึงเป็นผลให้ราคาหมูชำแหละในตลาดสูงขึ้น เป็นต้น วิธีนี้ภาษาอังกฤษเรียกว่า Qualitative Method

2. การวิเคราะห์ราคาโดยใช้เหตุ ใช้ผล อธิบายแล้วยกตัวเลขมาประกอบการอธิบายนั้นได้บ้าง เช่น ถ้าอธิบายด้วยเหตุ ด้วยผล ตามวิธีที่ 1 แล้วยังสามารถหาตัวเลขมาประกอบได้ว่าการประกันราคาข้าวเกี่ยวนละ 3,500 บาท แล้วราคาร่ำสูงขึ้นไปเท่าไร ต้นทุนการเลี้ยงหมูสูงขึ้นเท่าไร เกษตรกรอุปทานหมูเป็นลดลงเท่าไร ผลที่สุคราคาหมูชำแหละสูงขึ้นไปจากเดิมอีกกี่โลกรัมละเท่าไร เป็นต้น วิธีนี้จึงเป็นการวิเคราะห์กึ่งเชิงปริมาณ ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า Semiquantitative Method

3. การวิเคราะห์ราคาเชิงปริมาณ การวิเคราะห์แบบนี้จะต้องหาข้อมูลต่างๆมาประกอบอธิบายได้อย่างสมบูรณ์ และสามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆในเชิงคณิตศาสตร์ได้ด้วย จนกระทั่งได้ค่าตัววัดแล้วนำมาสร้างเส้นอุปสงค์หรืออุปทานของหมู ดังตัวอย่างข้างต้นได้ วิธีนี้ภาษาอังกฤษเรียกว่า Quantitative Method

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ที่นิยมใช้มี 3 วิธี คือ

1. การวิเคราะห์อนุกรมเวลา (Time-Series Analysis) เป็นวิธีวิเคราะห์ที่ง่ายไม่สลับซับซ้อน ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาถึงลักษณะความเคลื่อนไหวหรือพฤติกรรมของข้อมูลในอดีต เพื่อใช้พยากรณ์อนาคต เช่น ศึกษาเรื่องราคาผลิตภัณฑ์ชนิดใดชนิดหนึ่ง แล้วนำมาคาดคะเนระดับราคาสินค้านั้นในปีต่อไป เพื่อใช้เป็นเครื่องตัดสินใจว่าจะทำการผลิตต่อไปหรือไม่ ถ้าจะผลิตควรจะผลิตเท่าไร จึงจะรักษาระดับราคาไว้ได้ ฯลฯ การวิเคราะห์วิธีนี้เป็น การดูแนวโน้มของราคา (Price Trend) ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวตามฤดูกาล การเคลื่อนไหวระยะยาวหรือสั้น หรือการเคลื่อนไหวเป็นวงจรวัฏจักร เป็นต้น

2. การวิเคราะห์หีบคูลของข้อมูล (Balance - Sheet Approach) การวิเคราะห์วิธีนี้มักจะใช้กับธุรกิจห้างร้านต่าง ๆ เพื่อหาข้อสรุปของข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้แก่ ข้อมูลด้านอุปทาน ราคาและรายได้ เช่น ปีนี้บริษัทผลิตสินค้าออกมามาก (Surplus) หรือน้อย (Deficit) เกินไปหรือเปล่า และถ้าราคายังคงอยู่ในระดับเดิมหรือเพิ่มขึ้นนิดหน่อย ปีหน้าบริษัทควรจะผลิตสินค้าในปริมาณเท่าไร รายได้ของบริษัท จึงจะไม่ตกต่ำ เป็นต้น การวิเคราะห์วิธีนี้มีประโยชน์มาก แต่ความถูกต้องหรือผิดพลาดอย่างไรนั้นจะขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจและความชำนาญของผู้บริหารเอง

3. การวิเคราะห์รีเกรสชัน (Regression Analysis) การวิเคราะห์วิธีนี้จะแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามหนึ่งตัวกับตัวแปรอิสระหนึ่งตัวหรือมากกว่าก็ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าวจะเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ (Mathematical equation) ในรูปของสมการรีเกรสชัน (Regression equation) เช่น สมการอุปสงค์ สมการอุปทาน เป็นต้น

ผู้วิเคราะห์จะเลือกใช้วิธีใดก็ได้แล้วแต่เหตุการณ์ของเรื่องที่จะศึกษาวัตถุประสงค์ของการศึกษา และความถนัดของผู้วิเคราะห์ด้วย แต่ถ้าผู้วิเคราะห์ได้ใช้ควบคู่กันแล้วจะทำให้การ

วิเคราะห์นั้นได้ผลดียิ่งขึ้น เพราะวิธีวิเคราะห์ที่ใช้เหตุใช้ผลจะช่วยตรวจสอบความถูกต้องได้ด้วย

เลขดัชนี (Index Number)

เลขดัชนีหมายถึงตัวเลขที่เปรียบเทียบเป็นอัตราส่วนร้อยละ (Percents) ของเลขตัวที่ถูกเลือกให้เป็นฐาน (Base) หรือเลขดัชนี เป็นเลขที่วัดหรือแสดงความเปลี่ยนแปลงของข้อมูล โดยแสดงเป็นรูปร้อยละ

ปีฐาน (Base Year)

ปีฐาน หมายถึง ปีที่ใช้เป็นตัวคงที่เพื่อเปรียบเทียบโดยกำหนดให้ปีฐานเท่ากับ ร้อย ปีฐานจะเลือกจากปีที่เหตุการณ์ปกติที่สุด คือ ไม่มีเหตุการณ์ใดๆ ที่จะทำให้ตัวเลขเล็กหรือใหญ่ผิดปกติ เช่น ไม่มีสงคราม ไม่มีวาทภัยธรรมชาติ ไม่มีโรคระบาด ฯลฯ ปีฐานอาจจะใช้ค่าเฉลี่ยของ 2 หรือ 3 ปี ก็ได้ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ใช้ปี 2510 - 12 = 100 ในการหาเลขดัชนีราคาผลผลิตของพืชสำคัญ เป็นต้น

ลักษณะของเลขดัชนี

ลักษณะสำคัญของเลขดัชนีก็คือเลขดัชนีจะอยู่ในหน่วยเป็นร้อยละ โดยที่เลขดัชนีนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงจากเลขจำนวนมากๆ หรือหลายๆตัว ให้มาอยู่ในรูปของเลขหลักร้อย ที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยของราคา หรือปริมาณ หรือขนาดธุรกิจ จากช่วงเวลาหนึ่งกับอีกช่วงเวลาหนึ่ง ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของเลขดัชนีก็คือข้อมูลทุกชนิดเมื่อเปลี่ยนเป็นเลขดัชนีแล้ว ก็เท่ากับว่าได้เปลี่ยนจากหน่วยเดิมให้มาอยู่ในรูปของร้อยละ ดังนั้นเลขดัชนีจึงไม่มีหน่วยวัดไม่ว่าจะเป็นจำนวนหรือนำหนักก็ตาม

ประโยชน์ของเลขดัชนี^{3/}

ใช้เลขดัชนีเปรียบเทียบราคาหรือปริมาณของสินค้าและบริการหรือธุรกิจใด ๆ ในช่วงเวลาที่ต่างกัน ทั้งนี้เพราะว่า

1. เลขดัชนีง่ายและสะดวกต่อการจดบันทึก เนื่องจากตัวเลขหลาย ๆ ตัวได้ถูกเปลี่ยนมาเป็นเลขจำนวนน้อย
2. เลขดัชนีทำให้การเปรียบเทียบข้อมูลต่างๆ สะดวกและเห็นได้ชัดเจนเนื่องจากตัวเลขเหล่านั้นไม่มีหน่วยเดิม (Physical Unit) ติดอยู่
3. เลขดัชนีแสดงถึงการเคลื่อนไหว (Movements) ของข้อมูลได้ชัดเจน
4. เลขดัชนีใช้ประโยชน์ในการยุบ (Deflating) ข้อมูลของอนุกรมเวลา (Time Series) เพื่อสะดวกแก่การวิเคราะห์และเปรียบเทียบค่า
5. ใช้เลขดัชนีแสดงสถานการณ์ของหน่วยธุรกิจต่างๆ ได้เป็นอย่างดีในรูปร้อยละของข้อมูลที่เป็นฐาน โดยรักษาตัวเลขที่แท้จริงไว้ไม่ต้องนำมาเปิดเผย

วัตถุประสงค์สำคัญของเลขดัชนีก็คือ ใช้เป็นเครื่องวัดขนาดธุรกิจเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของธุรกิจหรือระบบเศรษฐกิจ หรือแสดงอัตราการเจริญเติบโตของธุรกิจ หรือระบบเศรษฐกิจ และยังใช้คาดการณ์ (forecast) สถานการณ์เศรษฐกิจในอนาคตได้ด้วย มีหลายหน่วยงานของรัฐบาลที่นำเอาประโยชน์ของเลขดัชนีมาใช้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น สถิติการเกษตรของประเทศไทย สถิติราคาต่าง ๆ เลขดัชนีที่รู้จักกันดีทั่วไปได้แก่ ดัชนีราคาผู้บริโภค (Consumer Price Index) ดัชนีราคาขายส่ง (Wholesale Price Index) ดัชนีราคาขายปลีก (Retail Price Index) ดัชนีราคาเฉลี่ยที่เกษตรกรขายได้ (Average Farm Price Index) ฯลฯ เลขดัชนีเหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารประเทศทราบสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ของประเทศ เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนโยบายให้ทันและเหมาะสมกับสถานการณ์ต่อไป

ประเภทต่าง ๆ ของเลขดัชนี มีดังนี้

1. ดัชนีราคา (Price Indexes)
2. ดัชนีปริมาณ (Quantity Indexes)
3. ดัชนีมูลค่า (Value Indexes)
4. ดัชนีเพื่อวัตถุประสงค์พิเศษ^{4/} (Special-purpose index)

ในที่นี้จะศึกษาแต่เฉพาะเลขดัชนีประเภทแรกคือ ดัชนีราคา (Price Indexes) ทั้งนี้ก็เพื่อให้เหมาะสมกับวิชาที่ว่าด้วยราคามูลผลิตผลเกษตรนั่นเอง

การสร้างเลขดัชนีราคา มี 2 วิธี ด้วยกันคือ

1. เลขดัชนีแบบไม่ถ่วงน้ำหนัก (Unweighted Index Number)
2. เลขดัชนีแบบถ่วงน้ำหนัก (Weighted Index Number)

ในที่นี่จะศึกษาเฉพาะเลขดัชนีราคา (Price Index Number) เท่านั้น ทั้งแบบถ่วงน้ำหนักและไม่ถ่วงน้ำหนัก

1. แบบไม่ถ่วงน้ำหนัก ได้แก่

- (1) Simple Price Index Number หรือดัชนีราคาสัมพัทธ์ สูตรคือ

$$P_i = \frac{P_n}{P_o}$$

- (2) Simple Aggregative Price Index Number หรือ ดัชนีราคารวม

สูตรคือ

$$P_i = \frac{\sum P_n}{\sum P_o}$$

- (3) Simple Average of Price Relatives หรือดัชนีราคาสัมพัทธ์เฉลี่ย สูตรคือ

$$P_i = \frac{\sum (P_n / P_o)}{N}$$

(4) Weighted Aggregative Price Index Number หรือดัชนีราคารวมถ่วงน้ำหนัก ซึ่งจะถ่วงน้ำหนักด้วยปริมาณ (Quantity) มีดังนี้

ก. Laspeyres' Method จะใช้ปีฐานเป็นตัวถ่วงน้ำหนัก สูตรคือ

$$P_l = \frac{\sum P_n Q_o}{\sum P_o Q_o}$$

ข. Paasche's Method จะใช้ปีปัจจุบัน (ปีที่จะหาดัชนี) เป็นตัวถ่วงน้ำหนัก สูตรคือ

$$P_l = \frac{\sum P_n Q_n}{\sum P_o Q_n}$$

ค. Fisher's Method เป็นผลคูณระหว่างดัชนีราคาของ Laspeyres และ Paasche และถอด square root สูตรคือ

$$P_l = \sqrt{\frac{\sum P_n Q_o}{\sum P_o Q_o} \times \frac{\sum P_n Q_n}{\sum P_o Q_n}}$$

ความหมายของสัญลักษณ์คือ

- P = ราคา (Price)
- Q = ปริมาณ (Quantity)
- P_l = ดัชนีราคา (Price index)
- $\sum$ = ผลรวม (Summation)
- N = จำนวนรายการ
- 0 = ปีฐาน
- n = ปีที่ต้องการหาเลขดัชนี

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้คำนวณหาดัชนีราคาของผลิตผลเกษตรสำคัญไว้ทุกปี รวมทั้งดัชนีราคารวมของพืชอาหารไว้ด้วย ดังตารางที่ 5-1 ต่อไปนี้

ดัชนีราคาของผลิตผลเกษตรมี 2 ชนิด คือ

1. ดัชนีราคาของผลิตผลเกษตรแต่ละชนิด ได้แก่ ดัชนีราคาข้าว ดัชนีราคาข้าวโพด
ดัชนีราคามันสำปะหลัง ดัชนีราคาอ้อย ฯลฯ

2. ดัชนีราคาของผลิตผลเกษตรรวม ได้แก่ การรวมราคาของผลิตผลเกษตรหลาย
ชนิดเข้าด้วยกันแล้วจึงหาค่าดัชนี ผลที่ได้จึงเป็นดัชนีราคาของพืชอาหารในแต่ละปี

แสดงให้เห็นดัชนีทั้ง 2 ชนิดนี้ได้จากภาพที่ 5-1

ตารางที่ 5-1

เลขดัชนีราคาที่เกษตรกรขายได้ของพืชอาหารบางชนิด

ปี 2519/20=100

ปีเพาะปลูก	ข้าว	มัน สำปะหลัง	ข้าวโพด	อ้อย	ถั่วเขียว	ข้าวฟ่าง	รวมพืช อาหาร
2526/27	147	140	149	121	142	182	142
2527/28	122	85	140	106	129	153	117
2528/29	121	166	109	82	129	123	119
2529/30	157	189	96	100	118	99	145
2530/31	198	130	149	114	159	158	171
2531/32	212	119	157	115	172	153	179
2532/33	185	132	175	133	128	164	169
2533/34	197	177	147	124	125	130	183
2534/35	198	164	165	116	207	164	178
2535/36	161	140	204	122	166	151	179

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

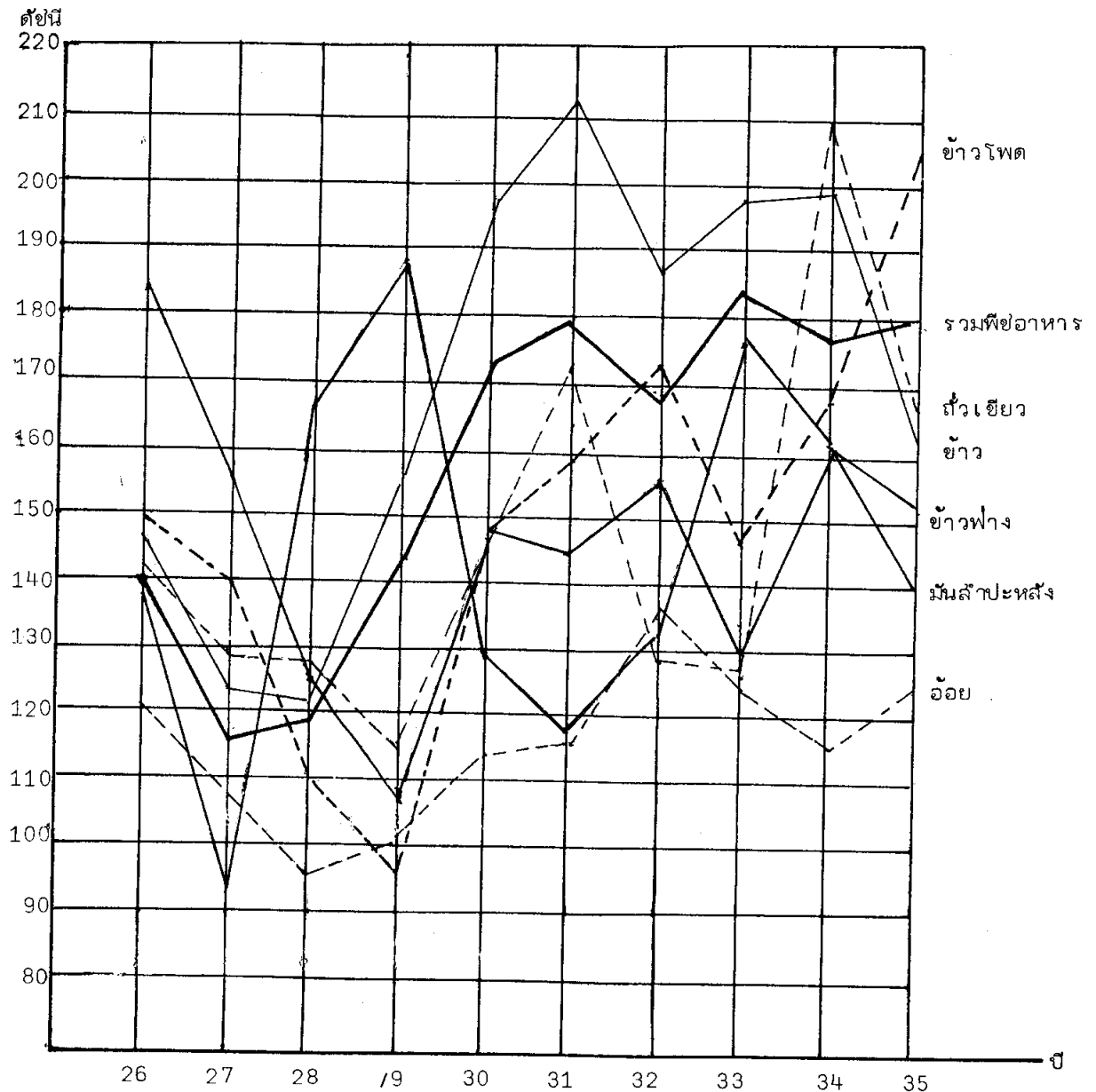
จากเลขดัชนีในตารางที่ 5-1 นี้ จะเห็นว่าดัชนีราคาของผลผลิตเกษตรอยู่ 2 ชนิด คือ

1. ดัชนีราคาของผลผลิตเกษตรแต่ละชนิด ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย ถั่วเขียว ข้าวฟ่าง

2. ดัชนีราคาของผลผลิตเกษตรรวม ได้แก่ การรวมราคาของผลผลิตเกษตรแต่ละชนิดเข้าด้วยกัน แล้วจึงหาค่าดัชนี

รูปที่ 5 - 1

แสดงเส้นดัชนีราคามลิตผลเกษตรบางชนิดและเส้นดัชนีราคารวม

หมายเหตุ ใช้ตัวเลขจากตารางที่ 5-1

5.5 ตัวอย่างการวิเคราะห์ราคา

ตัวอย่างนี้เป็นรายงานการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ส่วนเหลือมการตลาดของ ผักสด” ซึ่งจะมีการเริ่มงานในขั้นตอนต่าง ๆ จนถึงบทสรุป แต่มิได้นำข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ มาใส่ไว้ นำมาเพียงเพื่อให้นักศึกษาได้ทราบถึงแนวทางการดำเนินงานและผลงานที่ได้รับ

ความสำคัญของปัญหา (Problems Statement)

หนึ่งในปัจจัยสี่ของมนุษย์ก็คือ อาหาร มนุษย์ไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าขาดอาหาร ส่วนใหญ่ของอาหารจะได้มาจากผลิตผลเกษตรกรรม

ผักสดเป็นผลิตผลเกษตรประเภทอาหารที่ทุกครัวเรือนต้องบริโภคเป็นประจำวัน เพราะอาหารแทบทุกชนิดในแต่ละมื้อของทุกวันจะต้องมีชิ้นส่วนของผักชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือ หลายชนิดผสมอยู่

ผักที่เรารับประทานกันเป็นประจำทั้งที่เป็น ใบ ดอก ผล ต้น ฯลฯ มีเกลือแร่และ วิตามินต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่ร่างกาย แหล่งเกลือแร่และวิตามินจากอาหารผักนั้น หาได้ง่ายและราคา ถูกกว่าอาหารอื่น ๆ ดังนั้น ผักจึงเป็นอาหารที่ราคาถูกและมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับร่างกาย

คุณประโยชน์ของผักโดยทั่ว ๆ ไป มีดังนี้^{5/}

1. ผักต่าง ๆ ให้วิตามินและเกลือแร่ ซึ่งจะช่วยสร้างและซ่อมแซมกระดูก บำรุงประสาท สร้างโลหิต ช่วยให้ร่างกายแข็งแรงและต้านทานโรคได้
2. ผักทำหน้าที่แทนอาหารอื่น ที่หายากและราคาแพง ถ้ารู้จักรับประทานให้ถูกส่วน เช่น เมื่อก มัน ทำหน้าที่แทนข้าวและแป้งได้ หรือถั่วต่าง ๆ ทำหน้าที่แทนอาหารประเภทเนื้อสัตว์ได้

3. สีและกลิ่นของผัก ช่วยทำให้อาหารมีรสดีรับประทานได้เสมอไม่เบื่อและยังมีประโยชน์ในการขับถ่ายเพราะผักมีกากมาก

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นด้านอุตสาหกรรม การพาณิชย์กรรม การเงิน การศึกษา การให้บริการต่าง ๆ การขนส่งและคมนาคม ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการปกครองและการบริหารประเทศ ด้วยเหตุนี้ กรุงเทพมหานครจึงเป็นเมืองที่มีประชากรหนาแน่น ในปี 2525 ประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด 50,506,728 คน อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ประมาณ 5 ล้านคน ดังนั้น กรุงเทพมหานครจึงเป็นเมืองที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะด้านความต้องการอาหารผักสดเป็นจำนวนมาก

ฝ่ายวิจัยความต้องการผลิตผลเกษตรกรรม กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ทำการประมาณความต้องการเพื่อการบริโภคช่วงปี 2520 - 2524 ไว้ดังนี้

ค่าความยืดหยุ่นของความต้องการอาหารประเภทผัก เมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงของข้าราชการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เมื่อปี 2519 คือ 0.302 และค่าความยืดหยุ่นของความต้องการอาหารประเภทผักเมื่อรายได้เปลี่ยนของเกษตรกรคือ 0.198 นอกจากนี้ยังแสดงการบริโภคอาหารประเภทผักต่อคนต่อปี เป็นรายภาคและเฉลี่ยทั่วประเทศ ไว้ดังนี้

ภาคกลาง	47.34	กิโลกรัมต่อคนต่อปี
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	46.64	กิโลกรัมต่อคนต่อปี
ภาคเหนือ	43.42	กิโลกรัมต่อคนต่อปี
ภาคใต้	31.86	กิโลกรัมต่อคนต่อปี
เฉลี่ยทั่วประเทศ	42.32	กิโลกรัมต่อคนต่อปี

จะเห็นว่าประชากรในภาคกลางบริโภคอาหารประเภทผักมากกว่าประชากรในภาคอื่น ๆ และมีอัตราการเพิ่ม (Growth rate) ของปริมาณการบริโภคอาหารประเภทผัก คือ 2.44 ในภาคกลางนี้จะประกอบไปด้วยจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งกรุงเทพมหานครที่งานวิจัยนี้จะครอบคลุมถึงด้วย นอกจากนี้ กรุงเทพมหานครยังเป็นจังหวัดหนึ่งที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดย

กรมส่งเสริมการเกษตรให้การสนับสนุนในการปลูกพืชผัก ซึ่งอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของ
เกษตรกรอำเภอ

การผลิตผักในปัจจุบันเป็นแบบการค้าและเป็นอาชีพโดยตรงของชาวสวนผักใน
ท้องที่จังหวัดราชบุรี สมุทรสาคร และในท้องที่อำเภอหนองแขม อำเภอภาษีเจริญ และอำเภอตลิ่ง
ชัน คือสองฟากคลองมหาสวัสดิ์ของกรุงเทพมหานคร

ปัญหาการขึ้นลงอย่างรุนแรงของราคาระดับไร่นา (Farm Price) และราคา
ผู้บริโภคหรือราคาขายปลีก (Consumer Price or Retail Price) จึงมีผลกระทบต่อเกษตรกร
ผู้ผลิตและผู้บริโภคอย่างมาก ความไม่แน่นอนของราคาผักสดทำให้เกษตรกรผู้ผลิตไม่มีความ
มั่นใจในรายได้ของตน และไม่สามารถวางแผนการใช้ปัจจัยการผลิตให้มีประสิทธิภาพได้ เพราะ
ขาดสิ่งจูงใจให้ทำการผลิตเพิ่มขึ้น สำหรับผู้บริโภคจะเดือดร้อนโดยทั่วไปเมื่อต้องซื้อผักราคาสูง
ทั้ง ๆ ที่บางครั้งราคาระดับไร่นาดำมาก

การตลาดผักสดมีปัญหาหลายด้านด้วยกัน ทั้งปัญหาด้านเกษตรกรผู้ผลิต
และผู้ค้าขายส่ง ด้านเกษตรกรนั้นเป็นผู้ที่ประสบกับปัญหาหนัก กล่าวคือ เกษตรกรก่อน
ข้างจะไม่มีทางเลือกในการขายผักสดของตน เพราะมีพ่อค้ารับซื้อน้อยราย บางครั้ง เกษตรกร
ยังตกอยู่ในฐานะลูกสวน⁶ และการที่เกษตรกรจะนำผักมาขายในตลาดกลางด้วยตนเองก็เป็น
ไปได้ยากเนื่องจากไม่มีเวลาเพียงพอ เพราะต้องใช้แรงงานส่วนใหญ่อยู่ในสวน เมื่อเป็นเช่นนี้
โอกาสที่เกษตรกรจะขายผักให้ได้ราคาดีจึงมองไม่เห็นทาง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา (Objectives)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาถึงระบบการตลาด
ของผักสดบางชนิดที่จำเป็นและสำคัญในชีวิตประจำวันและประชากรทุกระดับในกรุงเทพ
มหานคร จะพิจารณาถึงโครงสร้างของตลาด (Market Structure) และพฤติกรรม (Market
Conduct and Performance) ว่าเป็นอย่างไร ระบบตลาดที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้มี
ประสิทธิภาพหรือไม่เพราะเหตุใดควรจะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงอะไรบ้าง ณ ระดับตลาดใด ซึ่งจะ
เป็นข้อเสนอแนะในงานวิจัยนี้

เป้าหมายในการศึกษาเรื่องนี้ ก็คือ

1. เพื่อทราบถึงภาวะทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกผัก พืชผักส่ง พืชผักปลีก และนายหน้า
2. วัดประสิทธิภาพของการตลาดผักสด โดยการวิเคราะห์ส่วนเหลือมการตลาด (Marketing Margin)
3. เพื่อให้ทราบโครงสร้างของตลาดผักสดในทุกๆระดับ
4. เพื่อหาข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบตลาดผักสด เพื่อให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนมากขึ้น

ข้อสมมุติฐาน (Hypothesis)

ในการศึกษาวิจัยหาส่วนเหลือมการตลาดของผักสดนี้ ได้ตั้งข้อสมมุติฐานไว้ว่า

1. ตลาดผักสดเป็นตลาดแข่งขัน
2. ระบบการตลาดผักสดยังไม่มีประสิทธิภาพ เพราะช่องว่าง (gap) ด้านราคาระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตกับผู้บริโภคห่างกันมาก
3. ราคาในระดับไร่นา (Farm Price) ไม่เป็นสิ่งที่จูงใจให้เกษตรกรเพิ่มการผลิตขึ้น

ขอบเขตของการศึกษา (Scope of Study)

1. เนื่องจากมีผักสดมากมายหลายชนิดด้วยกัน งานวิจัยนี้จึงเลือกเฉพาะผักประเภทกินใบและต้น ประเภทกินผลและดอก บางชนิดเท่านั้น
2. เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นแหล่งตลาดปลายทางใหญ่ที่มีผู้บริโภคมากที่สุด แหล่งผลิตผักสดก็อยู่รอบ ๆ กรุงเทพมหานคร ดังนั้น การศึกษารั้วนี้จึงเลือกเฉพาะบางท้องที่เท่านั้น คือ เขตหนองแขม เขตภาษีเจริญ และเขตลี้ซิงชัน
3. ระดับตลาดขายปลีก จะศึกษาจากตลาดบางแค ตลาดวงเวียนใหญ่ ตลาดพรานนก ตลาดแฮปปี้แลนด์ ตลาดลาดพร้าวสะพาน 2

4. ระดับตลาดขายส่ง จะศึกษาจากตลาดองค์การตลาด (ตลาดปากคลองตลาด) ตลาดองค์การตลาดเพื่อเกษตรกรและตลาดยอดพิมาน

วิธีดำเนินงานวิจัย (Methodology)

เนื่องจากผักสดเป็นสินค้าที่ไม่ต้องแปรรูปก่อนจำหน่าย และมีตลาดกลางอยู่ในกรุงเทพมหานครไม่กี่แห่ง คนกลางที่เข้ามาทำหน้าที่การตลาดได้แก่ พ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่น พ่อค้าขายส่งและนายหน้า ดังนั้น ต้นทุนการตลาดที่สำคัญทุกระดับจึงมีเพียง ค่าขนส่ง (Transportation Cost) และผลตอบแทนหรือกำไร (Return or Profit) เท่านั้น

การวิเคราะห์ส่วนเหลือมการตลาด (Marketing Margin) หมายถึงการหาค่าความแตกต่างระหว่างราคาจากผู้ผลิตได้รับ (Farm Price) กับราคาสำหรับผู้บริโภคจ่าย (Consumer Price or Retail Price) ของผักชนิดต่าง ๆ ที่ต้องการทราบ

ในส่วนเหลือมการตลาดของผักสดจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ คือ

1. ต้นทุนการตลาด อันหมายถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมด ที่เกิดจากการนำผักต่าง ๆ จากเกษตรกรผู้ผลิตไปยังผู้บริโภค

2. ค่าตอบแทนหรือกำไร ที่ผู้ดำเนินธุรกิจการตลาดผักจะได้รับ

แบบจำลองที่ใช้หาส่วนเหลือมการตลาดของผักสดแต่ละชนิด คือ

$$M.M. = Pr - Pf$$

$$Pr = Pf + (Tc + Hc + Rs)$$

$$Pf = Pr - (Tc + Hc + Rs)$$

เมื่อ

$$M.M = \text{ส่วนเหลือมการตลาด (Marketing Margin)}$$

Pr	=	ราคาขายปลีก (Retail Price) ที่ผู้บริโภคราย
Pf	=	ราคาระดับไร่นา (Farm Price) ที่เกษตรกรผู้ ผลิตได้รับ
Tc	=	ต้นทุนการขนส่ง (Transportation Cost) เริ่มตั้งแต่ไร่นาของเกษตรกรจนถึงตลาดขายปลีก
Hc	=	ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกิจการตลาดผัก (Overhead Cost) ซึ่งได้แก่ค่าเช่าแผง ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ฯลฯ
Rs	=	ผลตอบแทนของพ่อค้า (Return) หรือกำไร (Profit) ที่พ่อค้าได้รับในระหว่างดำเนิน กิจการตลาดผักสด

แหล่งของข้อมูล (Source of data)

เนื่องจากราคาของผักสด ซึ่งเป็นสินค้าที่เน่าเสียง่าย (Perishable goods) มักเปลี่ยนแปลงขึ้นลงรวดเร็ว ดังนั้น จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาโดยออกสำรวจหาข้อมูลเองทั้งหมด โดยเริ่มตั้งแต่ ราคาระดับไร่นา (Farm Price = Pf) และราคาในตลาดขายปลีก (Retail Price = Pr) ซึ่งเป็นข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary data) ขณะเดียวกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ประกอบด้วย

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data)

ก. ได้เลือกสุ่มตัวอย่าง (Random Sampling) จากพื้นที่เพาะปลูกในเขตชานเมืองของกรุงเทพมหานคร ที่มีการปลูกผักกันมาก ได้แก่ เขตหนองแขม เขตภาษีเจริญ และเขตตลิ่งชัน ท้องที่เหล่านี้จะมีสวนผักเป็นบริเวณกว้างและผลผลิตทั้งหมดส่งเข้ามาจำหน่ายที่ตลาดกลางในกรุงเทพมหานครแทบทั้งหมด

สำหรับราคาในตลาดขายปลีก ได้ทำการสุ่มตัวอย่างจากตลาดขายปลีกหลาย ๆ
ท้องที่ ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกระจายไปยังตลาดต่าง ๆ เช่น ตลาดบางแค ตลาด
ตลาดพร้าวสะพาน 2 ตลาดวงเวียนใหญ่ ตลาดพรานนก ตลาดสามย่าน ตลาดพระโขนง
ตลาดบางซื่อ และตลาดเกษตรบางเขน

ข. ขนาดของตัวอย่าง แบ่งออกเป็น

เกษตรกรผู้ผลิตประมาณ 50 ตัวอย่าง

ตลาดขายปลีกประมาณ 60 ตัวอย่าง

ค. วิธีรวบรวมข้อมูล ในการสำรวจตัวอย่างเพื่อใช้เป็นตัวแทนของเกษตรกรผู้
ผลิต และตัวแทนของพ่อค้าขายปลีก นั้น อาจารย์ผู้ทำการวิจัยเรื่องนี้และกลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย ได้
ออกสำรวจพร้อมกับขอความร่วมมือจากงานปกครองกระทรวงมหาดไทยของเขตต่าง ๆ สำหรับ
ราคาระดับไร่นา แต่ราคาในตลาดขายปลีกได้ส่งผู้ช่วยนักวิจัยกระจายกันสัมภาษณ์ตามแผงของ
ตลาดต่าง ๆ

เนื่องจากเกรงว่าข้อมูลจากเกษตรกรจะไม่ดีพอ จึงได้ทำการทดสอบแบบสำรวจ
ก่อน (Pretest) แล้วนำ คำตอบที่ได้จากเกษตรกรเบื้องต้นนั้นมาปรับปรุงแบบสอบถาม
(Questionnaire) อีกครั้ง จึงจะทำการสำรวจจริง ๆ ในเวลาต่อมา

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data)

นอกจากข้อมูลที่ได้จากการสอบถามแล้ว งานวิจัยครั้งนี้จำเป็นต้องใช้ข้อมูล
ทุติยภูมิบางรายการ เพื่อประกอบการวิจัยให้ดีขึ้น โดยได้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

ก. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ข. กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์

ค. กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ส่วนเหลือมการตลาดของผักสด” ผู้ทำการวิจัยได้ให้ความสำคัญแก่ผู้บริโภคที่ต้องจ่ายเงินซื้อผักสดในตลาดขายปลีกราคาสูง ขณะที่เกษตรกรผู้ผลิตผักได้รับราคาขายต่ำ ซึ่งจะเห็นว่าบุคคลทั้งสองฝ่าย คือ ผู้บริโภค และเกษตรกร ไม่ได้รับความยุติธรรมด้านราคา

หลังจากศึกษาแล้ว ก็พบว่าความไม่เป็นธรรมในด้านราคานี้เกิดขึ้นตรง ส่วนที่เป็นกำไรของพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในส่วนเหลือมการตลาดผักสด ดังนั้นผลของงานศึกษาวิจัยนี้จึงพอสรุปผลได้ว่า

1. การตลาดผักสดยังไม่มีประสิทธิภาพ โดยจะเห็นได้จาก การที่กำไรเฉลี่ยของพ่อค้าสูงเมื่อเทียบกับราคาในตลาดขายปลีก เป็นผลกระทบต่อผู้บริโภคที่ต้องใช้จ่ายเงินในการซื้อผักสูงและเมื่อเทียบกำไรของพ่อค้ากับส่วนเหลือมการตลาดก็ได้ผลออกมาเช่นเดียวกัน คือกำไรเฉลี่ยของพ่อค้าในส่วนเหลือมการตลาดมีค่าสูง

2. ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่าผักสดแต่ละชนิดให้กำไรกับพ่อค้าแตกต่างกัน เช่น ผักบุ้ง ให้กำไรกับพ่อค้าสูงสุด ผักกั้นฉ่ายให้กำไรต่ำสุด

3. ผักสดที่ให้กำไรกับพ่อค้าสูง จะปรากฏชัดจากข้อมูลว่า ราคาที่เกษตรกรได้รับจะต่ำ และในทางตรงข้ามผักสดที่ให้กำไรกับพ่อค้าต่ำ ราคาที่เกษตรกร ได้รับจะสูง ดังเช่น ผักบุ้งให้กำไรกับพ่อค้าสูงถึงร้อยละ 82 ขณะที่ราคาที่เกษตรกรได้รับเพียงร้อยละ 33 หรือผักชี และกั้นฉ่ายมีราคาที่เกษตรกรได้รับสูงถึงร้อยละ 78 และ 79 ตามลำดับ กำไรของพ่อค้าจากผักชีและผักกั้นฉ่ายเป็นร้อยละ 63 และ 61 ตามลำดับ ซึ่งต่ำกว่าผักสดอื่น ๆ ที่ทำการวิเคราะห์

4. จากการวิเคราะห์ ปรากฏว่าผักที่เก็บไว้ได้นานไม่เน่าเสียง่าย จะให้ผลกำไรกับพ่อค้าสูงด้วย เช่น หัวไชเท้า แดงกวา

ข้อเสนอแนะ

หลังจากที่ทำการศึกษามาแล้ว ก็พบปัญหาต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ราคาที่เกษตรกรขายได้ หรือราคาระดับไร่นาประมาณร้อยละ 57 จะเห็นว่าการค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับกำไรของพ่อค้า แต่ก็ไม่สามารถบ่งชี้ลงไปได้ว่าเกษตรกรได้กำไรมากน้อยแค่ไหน เพราะมิได้ทำการศึกษาด้านต้นทุนการผลิตฝักของเกษตรกร แต่คาดว่าเกษตรกรคงได้รับในระดับที่พอเลี้ยงตนได้ จึงยังคงดำรงอาชีพนี้อยู่ข้อเสนอแนะสำหรับปัญหานี้ก็คือว่า น่าที่จะได้มีผู้ทำการศึกษาค้นคว้าเกษตรกรที่ลงทุนลงแรงไปนั้น ได้รับผลตอบแทนหรือกำไรจากกิจการนั้นมากน้อยอย่างไร
2. ควรหาทางลดกำไรของพ่อค้าลงบ้าง เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของผู้บริโภคที่ต้องใช้จ่ายในการซื้อฝักสดราคาสูง
3. ควรปรับปรุงระบบการตลาดฝักสดให้มีประสิทธิภาพขึ้น เพื่อผลดีในด้านเกี่ยวกับผู้ผลิตคือ เกษตรกรที่ปลูกฝักจะได้รับราคาระดับไร่นาสูงขึ้น และผู้บริโภคที่ซื้อฝักสดในระดับตลาดขายปลีกจะได้ซื้อฝักได้ราคาถูกลง

5.6 บทสรุป

ในบทนี้ได้อธิบายถึงขั้นตอนในการวิเคราะห์และวิจัยทั่วไป รวมทั้งการหาดัชนีราคา และตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับราคาสินค้าฝักสดในตลาดระดับต่างๆ จนค้นพบว่า พ่อค้าคนกลางเอาเปรียบผู้ผลิต (เกษตรกร) และผู้บริโภคมากเกินไป

5.7 คำถาม

1. จงอธิบายถึงขั้นตอนของการวิจัยโดยทั่วไปมาอย่างละเอียดทุกขั้นตอน
2. ดัชนีราคาของผลผลิตเกษตรแต่ละชนิด เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรกับดัชนีราคาของพืชรวม จงอธิบาย

3. ท่านคิดว่าในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัย ขั้นตอนไหนที่มีความยุ่งยากที่สุด เพราะอะไร จงอธิบายพร้อมทั้งเหตุผล

เชิงอรรถ

- ^{1/}โสภณ ทองปาน, หลักและวิธีการวิจัย, (กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์
และบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2514)
- ^{2/}ชินวร สุนทรสมะ, หลักและวิธีทำวิทยานิพนธ์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มงคลการพิมพ์, 2514)
- ^{3/}สมศรี ลีลานุช, สถิติประยุกต์, (กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์และบริหาร
ธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2509)
- ^{4/}เจลียว ฉัตรแก้ว, สถิติสำหรับนักเศรษฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ไธเนียว)
- ^{5/}กรมส่งเสริมการเกษตร, การปลูกผัก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทรุ่งศิลป์
การพิมพ์ (1977) จำกัด, 21524)
- ^{6/}ลูกสวน หมายถึง เกษตรกรที่มีข้อผูกพันกับพ่อค้า ด้วยการที่พ่อค้าให้เงินทุน
ปุ๋ย และอื่น ๆ แก่เกษตรกรไปก่อน